

Εσωτερικές και εξωτερικές δυνάμεις

Παλινδρομήσεις αγγλοελληνικών σχέσεων

Από τον Διονύση Ν. Μουσουτή

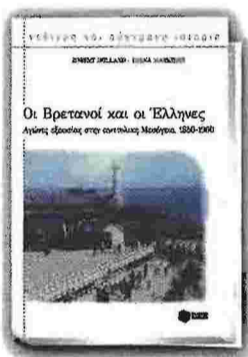
Robert Holland-Diana Markides
Οι Βρετανοί και οι Έλληνες.Αγώνες εξουσίας στην ανατολική Μεσόγειο,
1850-1960

μτφρ.: Έλια Κυφωνίδου

εκδόσεις Πατάκη, σ. 471, € 35

αυτή βέβαια μεταλλάχθηκε από τον Τζορτζ Κάνινγκ, που οραματιζόταν μια ελεύθερη Ελλάδα ως όχημα του βρετανικού φιλελευθερισμού, με προσδοκία ότι θα μπορούσε να διαμορφωθεί ως ανάχωμα της ρωσικής επέκτασης.

Οι παλινδρομήσεις των βρετανικών αντιδράσεων στους ελληνικούς αγώνες, έως την Κύπρο την εποχή της αποικιοποίησης του 20ού αιώνα, επαναλαμβάνουν τις βασικές επωδούς του αρχικού επαναστατικού έπους. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Αγώνας των Ελλήνων για ανεξαρτησία εγγράφηκε μεταγενέστερα στη βρετανική ιστορική αντίληψη ως η γενεσιουργός δύναμη ενός φιλελληνικού αισθήματος που σφραγίστηκε από τον θάνατο του λόρδου Βύρωνα στο Μεσολόγγι. Στην πραγματικότητα, ο ανθελληνισμός επρόκειτο να αποδειχτεί ε-

ξίσου ισχυρός με τον φιλελληνισμό κατά τη διαμόρφωση των γενικότερων τάσεων και της δράσης των βρετανικών κυβερνήσεων σε περιόδους σύγκρουσης με τις ελληνικές κυβερνήσεις.

Ο Ρόμπερτ Χόλαντ και η Ντιάνα Μαρκίδη εξετάζουν συγκριτικά την ανάμειξη του Ηνωμένου Βασιλείου στη νεότερη ελληνική εμπειρία. Το ενδιαφέρον τους επικεντρώνεται στη μελέτη των νησιών με ελληνική πλειονότητα πληθυσμού, όπου η Βρετανία έπαιξε κατά καιρούς τον βασικότερο ρόλο οδηγώντας είτε στην ένωση με την Ελλάδα είτε -στην περίπτωση της Κύπρου- σε μια πολύ διαφορετική λύση. Εδώ πρέπει να επισημανθεί ότι καμία άλλη ευρωπαϊκή δύναμη δεν έπαιξε συγκριτικά παρόμοιο ρόλο στα ζητήματα αυτά. Εστιάζοντας στην τύχη των Ιονίων νήσων, της Κρήτης, της Δωδεκανήσου και της Κύπρου, η μακρά διάρκεια των αγγλο-ελληνικών σχέσεων στα αλυτρωτικά συμφραζόμενα θα μπορούσε άνετα να καλύψει την περίοδο από τα μέσα του 19ου έως τα μέσα του 20ού αιώνα.

Η θέση που κατείχε η Βρετανία δεν ήταν ταυτοσημη σε όλες τις περιπτώσεις. Τα Ιό-

νια νησιά αποτελούσαν βρετανικό προτεκτοράτο, «απολάμβαναν», δηλαδή, την «προστασία» του βρετανικού στέμματος, αλλά η συγκεκριμένη πολιτική οντότητα δεν υπήρξε ποτέ συμβατική αποικία. Στην Κρήτη μετά το 1897, και στα Δωδεκάνησα μετά το 1945, η βρετανική κατοχή πραγματοποιήθηκε σε διεθνές πλαίσιο. Στην Κύπρο, από την άλλη, ο ελληνικός πληθυσμός βίωσε τις αναπόφευκτες συνέπειες της μετατροπής της νήσου σε πλήρη αποικία του βρετανικού στέμματος, με τις αοριστίες της κατοχής του 1878 να διατηρούνται στο διηνεκές. Πρέπει να επισημανθεί ότι η πληθυσμιακή σύνθεση των κοινωνιών αυτών ήταν αρκετά διαφορετική. Στην Κρήτη και στην Κύπρο διαβιούσαν πολυάριθμες μουσουλμανικές μειονότητες, που έμελλε να έχουν τελειώς διαφορετική τύχη. Αντιθέτως, στο Ιόνιο και στα Δωδεκάνησα δεν υπήρχε η ανάλογη παρουσία, αλλά η μοίρα και των δύο περιοχών ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με τις οθωμανικές και τις τουρκικές, αντίστοιχα, εξελίξεις. Παρά τις διαφορετικές αποχρώσεις, οι ποιότητες αυτές κορυφώσιες μοιράστηκαν αδιαμφισβήτητα ένα κοινό σημείο: η ιστορία τους είχε επίδραση, δυσανάλογη του μεγέθους τους, στα ευρύτερα διεθνή γεγονότα, και ξεχωριστό αντίκτυπο στις βρετανικές βλέψεις στον ευρύτερο μεσογειακό χώρο.

Για τη βρετανική οπτική, και ευρύτερα για τη δυτική, η διαδικασία της ελληνικής ενοποίησης δεν απέκτησε ποτέ την ηθική και πολιτική νομιμοποίηση του ιταλικού Risorgimento, παρά το γεγονός ότι εκτάθηκε σε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, υπερπήδησε μεγαλύτερα εμπόδια και κόστισε πολύ περισσότερες ανθρώπινες ζωές. Ο,τι πίστευαν οι Βρετανοί σχετικά με τους Επτανήσιους, για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα και σε πείσμα των αποδείξεων για το αντίθετο, βρήκε αργότερα εφαρμογή και στην περίπτωση των Ελληνοκυπρίων. Οπως ακριβώς είχε υποστηριχθεί ότι το πολιτισμένο κομμάτι των Επτανήσιων δεν μπορούσε να επιθυμεί την ένωση του με ένα ακατέργαστο και πάμφτωχο κράτος, που μόλις και μετά βίας είχε αποτινάξει το οθωμανικό του παρελθόν, το ίδιο ακριβώς λεγόταν έναν αιώνα αργότε-

ρα, ότι δηλαδή η πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων δεν επιθυμούσε στην πραγματικότητα να ενωθεί με μια Ελλάδα βυθισμένη στη μετεμφυλιακή πραγματικότητα.

Οι Βρετανοί δεν βρήκαν ποτέ την πολιτική ασφάλεια που επιθυμούσαν. Το καλύτερο που πέτυχαν ήταν μια τεταμένη και ασταθής ισορροπία δυνάμεων. Κατά καιρούς το προσπάθησαν, είτε αποστέλλοντας φιλικά διακείμενους πρεσβευτές και τοποτηρητές είτε παρέχοντας τιμές, ενίοτε και τίτλους ευγενείας σε ορισμένα πιο συνεργάσιμα μέλη των τοπικών κοινωνιών, είτε με την παραχώρηση φιλελεύθερων Συνταγμάτων, καθώς και τη διατύπωση συνταγματικών «προσφορών». Στην Κύπρο του 20ού αιώνα οι Βρετανοί δαπάνησαν αξιόλογα χρηματικά ποσά για την αποικιακή ευημερία και ανάπτυξη, και έως το 1950 είχαν εκριζώσει την ελονοσία, τη μεγαλύτερη ίσως ευεργεσία στην Κύπρο τη σύγχρονη εποχή. Τίποτε όμως από αυτά δεν βοήθησε. Η μετριοπάθεια παρέμενε πάντοτε ο «χαμένος κρίκος της αλυσίδας» σε οποιαδήποτε περιοχή και αν προσπάθησαν οι Βρετανοί να εξασκήσουν πάνω στους Έλληνες την προσφιλή τους συνήθεια επίβλεψης άλλων ανθρώπων, η οποία συχνά έφερνε αποτελέσματα -τουλάχιστον μέχρι την εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου- σε άλλα πολιτικά και πολιτισμικά βιογραφικά πλαίσια.

Με γλαφυρό λόγο και πλούσια τεκμηρίωση ο Χόλαντ και η Μαρκίδη διερευνούν την αλληλεπίδραση μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών δυνάμεων που διαμόρφωσαν την πορεία διχασμένων νησιωτικών κοινωνιών. Ερευνώντας τα μοτίβα που ανακύπτουν, μας προσφέρουν μια πρωτότυπη οπτική της πολιτικής και κοινωνικής μορφολογίας της Ανατολικής Μεσογείου. Αν και το βασικό πλαίσιο διαμορφώνεται από τις αγγλοελληνικές σχέσεις, η υφή των αγώνων τούτων καθιστά απαραίτητη επίσης την απόδοση προσοχής στην οθωμανική παρακμή και στη διαδοχή του οθωμανικού κράτους, στους ανταγωνισμούς μεταξύ των Μεγάλων δυνάμεων, στον εθνοτικό και κοινωνικό κατακερματισμό, στην πρώιμη ιστορία των διεθνών ειρηνευτικών αποστολών και στη διαδικασία της μεταπολεμικής αποικιοποίησης. □